

דוד טל

פיתוי הפוליטיקה האינפנטילית

מיתוג הנערה גרטה תונברג כקול חשוב ורענן מיוסד על השקפה אוטופית הרואה באדם ילד טוב שהחברה השחיתה. סוגיית האקלים מחייבת בחינה מפוכחת יותר

המשפט הזה, המסתכל על הוויכוחים בעולם האמיתי בתום ילדותי, ומגלם את האמונה שאם רק נדבר כל סכסוך ייפתר, מפיס את דעתה של הדמות הנבונה ביותר בסדרה, והיא נותנת לטיפש הקטן את ברכת הדרך.

סצנה זו עלתה במוחי שוב בשוב בחודשים האחרונים, עם עלייתה לתודעה הציבורית של גרטה תונברג בת ה-16. הילדה השבדית אשר "שבתה" מלימודיה בתיכון כדי להפגין נגד מדיניות האקלים הגלובלית הפכה תוך זמן קצר לכוכב עולמי במעגלי הסביבתיות. בתוך פחות משנה כבר היו באמתחתה עשרות הופעות בכלי תקשורת פופולריים, שלל פרסים, נאומים בעצרת הכללית של

באחד מפרקי הסדרה האלמותית 'משפחת סימפסון', רלף ויגם, הילד הלא יוצלח של קצין המשטרה השלומיאל, הופך מועמד לנשיאות ארצות הברית. מה שמתחיל כהצבעת מחאה הומוריסטית צובר תאוצה במהירות עד שרלף בן ה-8 נעשה מועמד הקונצנזוס של שתי המפלגות גדולות. ליסה, המייצגת בסדרה בקביעות את השכל הישר, מנסה ללא הועיל לצעוק שמועמדותו מייצגת רדידות, עדריות ואבסורד. לקראת סוף הפרק ליסה מתעמתת עם רלף בארבע עיניים על מועמדותו, אך מקבלת תשובה מפתיעה: רלף רוצה לרוץ כדי לעודד דו-שיח בין קבוצות מסוכסכות, על מנת שיפסיקו לעשות 'פיו-פיו' עם רובים, כך לדבריו.

האו"ם ובTeX, ותואר ד"ר לשם כבוד מאוניברסיטת מונס בבלגיה.

אך היו גם מי שהתייחסו לקידום המופלג של הנערה בפליאה, בבוז ואף בקורטוב של זעם. לדידם, גרטה הקטנה אינה מחדשת דבר ואף להפך: דקלומיה מלאי קלישאות וחסרי דקויות, היא מגזימה בחשיבותם של מודלים מסוימים, מתעלמת משלל נתונים ומשרה תחושת פניקה והיסטריה ללא כל הצדקה. ככלל, הם אמרו, אקלים הוא דבר מורכב ומדיניות ציבורית היא דבר מורכב עוד יותר, ואין סיבה לתת לילדה בת 16 מקום על הבמה של הגדולים.

גדור, לא גדור

בספרו 'עימות בין השקפות' טוען תומאס סואל שרוב חילוקי הדעות הפוליטיים נובעים בבסיסם מהבנות שונות לנפש האדם. יש הרואים את האדם כיצור מורכב הנולד עם מטען של רגשות ואינטואיציות טבעיות שאינו ניתן למחיקה, ודאי לא בנקל. האדם נולד עם נטייה מסוימת לאנוכיות, כי אחרת לא היה שורד; האדם הסביר יחוש בעקבות צונאמי קטלני בצד השני של העולם צער פחות מזה שתעורר בו תאונת דרכים שבה נפצע חברו הטוב, ויעדיף ברוב המקרים את רווחתם הכלכלית של ילדיו על פני פרנסת שכנו לרחוב. האדם הסביר עלול לחוש דחף לאלימות גם אם לא חונך לכך כלל, וכדי לרסנו נדרשים לעיתים תמריצים חיצוניים, כגון איום בכליאה או בחרם חברתי. סואל מכנה זאת "השקפה גדורה" על נפש האדם, כי היא רואה את פוטנציאל השינוי של האדם כמוגבל.

משקיפים "גדורים" רואים בחופש המוחלט סיוט למין האנושי: לדידם, ללא מסורות

והרגלים, ללא מוסדות ונורמות אשר ינחו את התנהגותנו, עלולה החברה להידרדר ל'מלחמת הכול בכול' כגון זו שתיאר בקדרות תומאס הובס: מצב ללא אמון בסיסי בין בני האדם, שבו אלימות החזק למטרות רווח והנאה היא הכלל, ואילו שיתוף פעולה וולונטרי הוא היוצא מן הכלל. משקיפים אלה מסתכלים בחשש על מדינות הנקרות לגורים במלחמות אזרחים וכאלו שהאלימות בהן פושה, בידיעה שהדבר יכול לקרות לכל מדינה.

מסיבות אלו בדיוק מלאים הגדורים יראת כבוד כלפי המוסדות שפיתחה החברה שלהם לאורך הדורות. מוסדות אלה, לדידם, הם פרי ניסוי וטעייה של מאות ואלפי שנים שבהן למדנו איך להפיק את המיטב מעצמנו למרות מגבלותינו, ואיך לתעל את התכונות השליליות של האדם לטובה, או לפחות למתן אותן כדי לאפשר את ניהולן.

לעומתם, יש הרואים את האדם כיצור שלנפשו פוטנציאל אינסופי לטוב. כל אדם יכול וצריך להיות נאור, ואם רק יחונך בצורה המתאימה מגיל צעיר, אין סיבה שיפגין אנוכיות, אלימות, עצלנות או כל תכונה שלילית אחרת. קבוצה זו רואה את נפש האדם דרך השקפה "לא גדורה": אין כמעט מגבלה על מה שהמין האנושי יוכל להשיג ועל מה שהוא יוכל להפוך לו.

איך מתמודדים מחזיקי ההשקפה הלא-גדורה עם ההיסטוריה האנושית העקובה מדם? איך הם מסבירים את העוני הנורא ששרר כל עוד האנוכיות דוכאה ביד רמה, ואת העושר שנוצר לאחר שהחל הקפיטליזם המושמץ לווסת את האינטרס האישי לתועלת הכלל? ובכן, הפתרון פשוט: תכונות

נדבר זה עם זה לא יהיו מלחמות.

אותו אינסטינקט שגרם לליסה הנכונה לקבל את עצתו של רלף רפה השכל רק בגלל היותו בעל תפיסה חפה מניסיון חיים "משחית" הוא אשר גרם למיליוני אנשים להקשיב לגרטה תונברג. עצם היותה צעירה המדברת אל מבוגרים מהווה יתרון עצום. חוסר המומחיות שלה במדעי כדור הארץ, בכלכלת סביבה ובמדיניות ציבורית הוא יתרון, לא חיסרון. ראיית-העולם הפשטנית שלה היא ראייה טהורה שלא זוהמה על ידי מוסדות הידע, הפוליטיקה והמדיניות שהחברה עמלה על הקמתם במשך אלפי שנים.

מבחינת המשקיף הגדור, זהו אבסורד. יש סיבה לכך שאיננו מוסרים בידי ילדים את הזכות לקבוע את גורלם של מיליוני נפשות ועשרות טריליוני דולרים: לרוב אין להם הכלים והידע להבין את כל ההשלכות של המעשים וההחלטות שלהם. המוסדות וההסדרים הפוליטיים שהקמנו לאורך השנים נועדו להבטיח שההחלטות שיתקבלו, גם אם הן רחוקות מאופטימליות, יבואו אחרי היוועצות נרחבת עם אנשים בעלי ידע וניסיון נרחב. את הדיונים המדעיים אנו משתדלים לנהל בז'ורנלים מקצועיים או לפחות בבלוגים ייעודיים, ולא על בסיס מידע חלקי של תלמידי תיכון. החברה שלנו, מציינים הגדורים, לא נותנת לילדות בנות 16 לנהל מדיניות מסיבה פשוטה: ידע וניסיון הם דברים חשובים, ומצאנו דרכים טובות יותר לעשות את זה.

המלך הוא בלתי מנוסה

האם יש הכרעה מדעית בין ההשקפה הגדורה לזאת שאינה? על פניו, התשובה היא כן. מחקרים רבים מצביעים על בסיס

אלו, מסביר המשקיף הלא-גדור, אינן אינהרנטיות לטבע האדם, אלא הן תולדה של החינוך הקלוקל שקיבלנו ושל המוסדות החברתיים המושחתים והמשחיתים. האדם עצמו הוא מעין טאבולה ראסה, לוח חלק, שעליו יכולה הסביבה לכתוב את מה שתרצה. אם רק נציב את האנשים הנכונים בראש הפירמידה ונפקיד בידם את חינוך הדור הצעיר, נהיה כפסע מחברת מופת.

מסיבה זו רוחשים הלא-גדורים משטמה כלפי המסורות והגורמות של החברה שלהם עצמם. לדידם, הניסיון לנתב את התכונות השליליות של האדם ולמתן הוא כניעה: הוא ויתור על האפשרות להכחידן. מוסדות אלה תלויים אפוא כאבני ריחיים על צווארה של החברה ונועלם בפניה את שעריה של גן עדן עלי אדמות. יש לבחון מוסדות ומוסכמות אלה בעין ביקורתית במיוחד, ולא להסס להשליכם לפח האשפה אם יסתבר שאינם מתיישבים עם חזון אחרית האדם.

חסרונות נעשים לו כיתרונות

"האדם נולד חופשי, ובכל מקום אסור הוא באזיקים": מימרה ידועה זו של ז'אן ז'אק רוסו היא תמצית ההשקפה הלא-גדורה. הרך הנולד הוא פוטנציאל טהור, לוח חלק עליו ניתן לשרטט עתיד טוב יותר. ככל שהוא מתבגר מעמיסה עליו החברה עוד אחריות: דורשת ממנו להתנהג בצורה 'נאותה', ללמוד היטב בבית הספר, לרכוש מקצוע לחיים, להתחתן ולהקים משפחה, להיות חבר קהילה טוב והרשימה רק נמשכת. מוטב היה למבוגרים לו נתנו לילד להיות ילד, לו ניצלו את הראייה הרעננה והמשוחררת של הילדים כדי להעריך מחדש את חייהם שלהם; לו רק היו מקשיבים לילד בן שמונה, חסר כל ידע, ניסיון או אינטליגנציה בסיסית, האומר שאם

המחשבה ש"המבוגרים", "המושחתיים" או "הממסד" סיבכו אותנו שלא לצורך מפתה מאוד. מפתה גם האמונה שאם רק נקשיב להטפותיה של בת 16 בנושא הנמצא בליבת הדיון הציבורי כבר עשורים ייחשף לעינינו הפתרון הנכון ביותר. האמונה הלא-גדורה בטבע האדם היא דתית יותר ממה שהיא מדעית. לכותב שורות אלו אין דבר נגד דת, ולמען האמת היא אף קרובה לליבו, אך מכאן ועד הכתבת מדיניות ציבורית לפי אמונות הלב, המרחק גדול.

אין זה המקום לדיונים במתודולוגיות מדעי אקלים, להשוואת תחזיות עבר לתוצאות הווה, או למבוא בכלכלת סביבה; גם אין זה המקום לדון במורכבות המוסרית והפוליטית שבקריאתה של שבדית צעירה ועשירה לעצירת הפיתוח במדינות שבהן לרוב האנשים עדיין אין מכונית כביסה. די אם נאמר שגרטה מייצגת באופן מלא את כל הסיבות שבגינן ה"גדורים" חושבים שהכנסת בני טיפש-עשרה לדיוני מדיניות היא רעיון גרוע במיוחד: הידע שלה על הנושא מעוות, זווית הראייה שלה צרה מאוד (בנושא הגלובלי ביותר שקיים) והניתוח שלה פשטני להחריד.

מיתוג הבורות כ"זווית ראייה מרעננת" הוא תופעה בעלת שורשים עמוקים, שסביר שלא תיעלם בקרוב או בכלל. הייצוג שלה בתרבות הפופולרית, אם בדמותו של רלף מ'משפחת סימפסון' ואם בדמותה של גרטה תונברג, מייצג את הרצונות העמוקים ביותר של מיליוני אנשים. המדע יכול להמשיך להטיל את כל כובד משקלו לכאן או לכאן בסוגיית טבע האדם – תמיד ייוותרו מאמינים בצד השני. האטרקטיביות של האמונה באדם הטוב ביסודו, שעל כתפיו ניתן לכונן גן עדן עלי אדמות, מוסיפה

גנטי להתנהגויות אנטי-חברתיות כגון גניבה ואלימות. לגנטיקה יש השפעה ניכרת גם על אינטליגנציה ועל נטיות התנהגותיות: מחקרים על תאומים שהופרדו בלידתם גילו מתאם גבוה להפליא באופי הילדים, ותחום האבולוציה ההתנהגותית משאיר מעט מקום לספק לגבי האינהרנטיות של תכונות מסוימות. הפסיכולוג ומדען המוח סטיבן פינקר כתב ספר עטור פרסים שנועד להוכיח נקודה זו בדיוק: 'הלוח החלק'; על הכחשת טבעו המולד של האדם בימינו'. אין זה אומר שאין השפעה חברתית ניכרת על האדם, או שהדנ"א מכתוב לנו מסלול קבוע. המחקר מסתעף ככל שעובר הזמן: יחסי גומלין חדשים בין תורשה לסביבה מתגלים חדשים לבקרים; וברור שהגנטיקה מאפשרת טווח של תוצאות ולא חורצת עתיד יחיד. התמונה מורכבת, אך ההשפעה של מרכיב גנטי משמעותי כלשהו על טבע האדם, לטוב וגם לרע, הוכחה ככל שניתן להוכיח משהו במדעי החיים.

מכל בחינה מחקרית ואמפירית, תיאורית "האדם הנולד חופשי" של רוסו או "הפרא האציל" שהושחת בידי החברה כבר זכו להלוויה מכובדת לפני עשורים, אך הפרכה מוחלטת אינה אפשרית בתחומים כה מורכבים: כל עוד ירצה אדם להאמין, הוא תמיד ימצא תירוץ להתחמק ממצבור העדויות שלפניו. במחזותינו, יעיד על כך קיומו של גרעין המאמינים שכישלון אוסלו מונח לפתחה של ישראל גם לאחר שנחשף שערפאת בעצמו אמר שאינו מתכוון לכבד את ההסכם. אמונות 'מדעיות' שלנו לגבי טיבו האמפירי של העולם קשורות, לעיתים קרובות ממה שהיינו רוצים להודות, לדעתנו על אודות "העולם הרצוי".

הכמיהה של רבים לפתרון פשוט מובנת.

תישאר רווחת, ועלינו להמשיך לצעוק כאשר אנו רואים מלך עירום, יום אחרי יום. לחילופין, אפשר לתת לבנות 16 לקבוע מדיניות פיתוח, ולבני 8 לנהל משא ומתן. הבחירה בידינו.

לסחוף מיליונים רבים של אנשים ברחבי העולם, גם לאחר הניצחון החד-משמעי של הפרגמטיזם על האוטופיזם, ואף לאחר הדלות וההאלימות שהביאו הניסיונות להנדסת נפש האדם והחברה ברוסיה, בסין ובאמריקה הלטינית. ההשקפה הלא-גדורה

עודד כרמלי

נוכח כדור שאינו בדולח

ההתמודדות עם משבר האקלים גלשה מהר מדי לפסים אידיאולוגיים. זעקות האפוקליפסה משמאל וההיתלות בשוק החופשי מימין מונעות מאיתנו לקחת אחריות

“נראה לי כמו טרנד של שמאלנים, אז אני נגד”.

– ינון מגל על התחממות כוכב הלכת ארץ (FM103, 24.9.2019)

להטיל ספק בריא במחקרים האקדמיים? הנה, אני מגדיר את עצמי שמרן פוליטי וימני בדעותיי – ואכן שייך לצד הסקפטי בכל הקשור לשינוי האקלים. לא מאמין לנבואות הזעם האפוקליפטיות”.

שנבל מבלבל כמובן בין ספקנות פוליטית, שהיא אכן בריאה, לספקנות מדעית – שאינה שמרנית ואינה ליברלית ואינה בריאה, לא לילדים חולי חצבת בכליל ולא באיתמר. אבל ניחא. כבר כתבתי שאין בכוונתי להתפלמס. אז הנה: עם לוז דבריו של שנבל אני מסכים. “רבים בימין השמרני”, מסביר שנבל, “חושבים שחלקים בשמאל מתמקדים בשינוי האקלים לשם יצירת מסך עשן”, כלומר להסחת דעת מסוגיות אחרות ולקידום מטרות שמאלניות שאחרת לא היו זוכות לתמיכה מספקת.

ובכן, בדין חושש הימין שאנו הליברלים

החתום מעלה הינו איש שמאל. ויש בין הכותבים והקוראים של במה מכובדת זו שיוסיפו: “קיצוני”. אולם המאמר שלפניכם אינו פולמוסי. הפעם לא באתי לקנטר אלא לגשר, למצוא את המכנה המשותף – שלדעתי מפוספס להפליא חרף היותו רחב ככוכב לכת. אין פנייה נרגשת זו מיועדת אפוא למיעוט המכחישים את עצם ההתחממות ואת טבע המחממים. היא מיועדת לרוב הדומם, לציבור הימין הגדול של מתמהמהים ומהמהמים ומהמרים.

לאחרונה פרסם פובליציסט ‘מקור ראשון’ אריאל שנבל מאמר דעה בכותרת “חצי כדור: למה אני סקפטי לנבואות זעם בנושאי האקלים” (26.9.2019). מדוע, שאל שנבל, שמרנים מזלזלים בשינוי האקלים שעה שהליברלים מבוהלים. “זה מוזר”, כתב. “האם שמרנים אינם אמורים לרצות לשמור על עולמנו? האם ליברלים לא אמורים

מנסים לדחוף אג'נדות שמאליות מבעד למסך עשן גזי החממה. וכי לא ננסה להילחם על אמונותינו? וכי הימין שומר על דיון סטרילי בחוקים, מבלי לכלול בהם סעיפים שלא ממין העניין – המשרתים את מטרותיו? אלא שכאן יש להבחין בין המאבק הפוליטי הראוי, ואף ההכרחי והנצחי, בין הערכים השונים – חירות, שוויון, מסורת וכיוצא באלו נטיות אנושיות – לדוגמטיות דתית. כמו המרקסיסט של פופר, הקורא את עיתון הבוקר וכל ידיעה שלא תהיה רק תאשר את אמונתו בתורת מרקס – כך שמאלנים רבים רואים בהתחממות הגלובלית הוכחה לכך ש"השיטה" אינה בת-קיימא. ומהי אותה שיטה? הקפיטליזם, הלאומיות, המשפחה. שמאלן-שמאלן והגדרתו.

לכן את העמדה השמאלית הרווחת אכן יש להגדיר כאפוקליפטית, במובנה המקורי של המילה: זוהי התגלות. השיטה הישנה והרעה קורסת תחת עצמה, והמעטים שיישרדו יזכו לחזות בלידתו של עולם חדש, חברה חדשה וצודקת. אלה הבלים כמוכן, שראוי למסותם כגזי חממה. האם הדמיון האנושי באמת מוגבל עד כדי כך שלא ניתן לדמיין כלכלת שוק חופשית (או חזירית, איש-איש והגדרתו) המונעת מכוח השמש? האם אנרגיה ירוקה תפתור כהרף עין את כל מאבקיו של השמאל? הקטלונים יסתפקו בדודים על גגות ברצלונה והפלסטינים – בטורבינות רוח חדישות על הר גריזים? הוצאתו מחוץ לחוק של גז הפריאון בפרוטוקול מונטריאול מ-1987 עזרה לסגור את החור באוזון. היא לא עזרה לסגור את החורים המוסריים בעולם בני האדם.

ואילו העמדה הימנית הרווחת היא עמידה על המקח ושמירה על הלקח: אם מטרותו

הסמויה של השיח האפוקליפטי היא ניצחון פוליטי, אנו נשמור על קור רוחנו ונמשיך להשליך את יהבנו על השוק החופשי ועל המוח האנושי. "ננצל את מנגנוני השוק, התבונה והיוזמה האנושיים במקום להילחם בהם", הכריז עמוד הפייסבוק 'חופש לכולנו' בפוסט המניפסטי "התשובה הליברלית להתחממות הגלובלית". "מיליארדי צרכנים, מאות מיליוני משקיעים ומיליוני יזמים מונחי תמריצי שוק ימצאו פתרונות טובים בהרבה מאשר ועדה של מאות אנשים, חכמים ככל שיהיו, אשר מונעים על ידי תמריצים פוליטיים".

והנה – גם זו אמונה דתית. השוק החופשי והמוח האנושי אכן חוללו פלאים בקורות הימים, אבל היו כמה פלאים שלא הם חוללו. לא התמריצים הכלכליים נחתו על חופי נורמנדי, ולא הביקושים הצרכניים קלטו בהצלחה מיליון עולים בעלייה ההמונית. יש בהיסטוריה האנושית דוגמאות למכביר לפתרונות טובים שנהגו ויושמו על ידי ועדות של אנשים חכמים, וכן – פוליטיים. לעומת זאת, אין דוגמה אחת ליום אחד (בבחינת נביא), או למנגנון של היד הנעלמה (בבחינת השגחה אלוהית), שקיררו כוכב לכת שלם. אינני טוען שזה לא יכול לקרות – אני טוען שאין לנו כל ערובה לכך שזה אכן יקרה, זולת אותה אמונה יוקדת בצדקת הדרך גם בואך מהמורות חדשות, חסרות תקדים בטבען, בהיקפן ובסכנה הנשקפת מהן.

יוזמה מתחדשת

אז מה עושים? ראשית יש לנקות כמה מרעשי הרקע האיזמים, המזיימים להטביע את דיונו בקופוניה צדקנית. לצערי, יש אנשים המבקשים לשמור על מצפונם יותר

המדע ברור כשמש: הוצאתו של פחמן דו-חמצני מבטן האדמה מחממת עולמות. זה ידוע מאז המאה ה-19. והפחמן הדו-חמצני שפלטנו לאוויר מאז המאה ה-19 כבר הוסיף מעלה שלמה לעולמנו. עד סוף המאה ה-21, כוכב הלכת שלנו יתחמם בשתיים עד ארבע מעלות נוספות, תלוי בפוליטיקה. וגם הפוליטיקה פשוטה: משק האנרגיה אחראי לפליטות. המדינות אחראיות למשק האנרגיה. והפוליטיקאים אחראים למדינות.

הנערה השוודית גרטה תונברג, שמשום מה מעוררת אמוציות אישיות קשות מימין ומשמאל, זועקת שאנו נמצאים על סף הכחדה המונית. אבל האמת היא שאין שום מדען רציני שיידע להגיד איפה בדיוק מתחילה תגובת השרשרת. בעלייה בת חמש מעלות? בת חמש-עשרה? עם המסת הקרחונים? ואולי כבר חצינו את נקודת האל-חזור לפני שנים? אנחנו אפילו לא יודעים להגיד מה יהיה מזג האוויר בפריו בעוד שבוע ימים. המשתנים רבים מדי. אנחנו יודעים רק על קורלציה מובהקת בין פחמן דו-חמצני לעלייה בטמפרטורה. כל השאר הוא ספקולציה; גם נבואות הזעם וגם האמונה העיוורת שהאדם יציל את עצמו מעצמו, בכוחות עצמו ובזמן. חשוב להקשיב למדענים כשהם אומרים שהם יודעים. לא פחות חשוב להקשיב להם כשהם אומרים שהם לא יודעים.

חברים יקרים מימין, שיקולי המהפכנות והצדקנות של השמאל אינם רלוונטיים כאן – אבל גם לא השמרנות וחישובי האקטואריה הקטנוניים. לא מדובר כאן על ביטוח שריפות או הצפות, מהטעם הפשוט שלא ניתן להעריך את הסיכונים: עיר אחת שצריך לפנות, מדינה או שתיים שכבר לא

מאשר על עולמם. יש אנשים המתעקשים לחלק לזולתם ציונים על מספר הילדים שהם מולידים, כמות הבשר שהם אוכלים או אורך הקשיות שהם יונקים בהן. אותם אנשים, אם הם מסוגלים לביקורת עצמית, יגלו בעוד שלושים שנה שההחלטות האישיות שלהם, שעיצבו דרמטית את חייהם על בסיס חישוב צר של טביעת פחמן, היו חסרות משמעות ברמה הגלובלית.

ונתחיל בקשר הגורדי בין איכות הסביבה להתחממותה. אין כל קשר בין "הפסולת לסל וחסל", "צא לנוף ואל תקטוף" ושאר סיסמאות איכות הסביבה מהמאה ה-20 השאננה – לסכנה העומדת לפתחנו במאה ה-21. האנושות יכולה לחיות את חייה בערים מטונפות ומפויחות, וההולנדים יכולים לדווש עם מסכות מנתחים כפי שעושים רוכבי האופניים בבייג'ין, וכל זאת בעולם קריר להפליא. דוגמה אירונית לכך היא זיהום חלקיקי מכלי רכב. התקנות הירוקות, המחייבות התקנת מסננים, דווקא תורמות להתחממות כדור הארץ – שכן אותה עננה שחורה המרחפת מעל הערים משקפת-חזרה חלק מקרינת השמש לחלל.

יתרה מכך, גם הדחלילים החדשים אינם העורבים החגים ממעל. לפי דו"ח ה-IPCC, הפאנל הבין-ממשלתי לשינוי האקלים, לשנת 2014 הבשר, הפלסטיק והתעופה – כולם בטלים בשישים לעומת גזי החממה הנפלטים משריפה של דלקי מאובנים בתחנות הכוח (35%), בתעשייה (21%) ובכלי הרכב הפרטיים (10%). עולם טבעוני טהור, הלוגם מספלי חמר ומעופף על חדי-קרן, ימשיך להתחמם כל עוד האור בשירותים והחום ברדיאטור יופקו מדלק, מפחם ומגז טבעי.

היזומה. הייתי שמח, למשל, לראות את הימין מחזיר לשולחן הדיונים את האנרגיה הגרעינית, שנאות נפשם של הירוקים יפי הנפש. ואילו מקורות אנרגיה אחרים, כמו שמש, רוח ומים, הם הזדמנות פז (בעבורכם) להפרטת המונופולים הממשלתיים ולפתיחת השווקים ליוזמה ולתחרות.

אבל נוכח כדור שאינו בדולח, אין עתותיכם בידיכם. הדברים ייעשו: מהר אתכם ובדרככם, או אט אט בלעדיכם ובדרכנו. ואם יתברר מאוחר מדי שכבר היה מאוחר מדי, מה תגידו? שזה היה נראה לכם כמו טרנד של שמאלנים, אז הייתם נגד?

ניתן לחיות בהן או עולם שלם, בלתי ראוי למגורי אדם. כלכלנים יודעים להעריך את העלות המיידית של הפסקת השימוש בדלקי מאובנים. אבל שום כלכלן איננו יודע להעריך את העלות העתידית, הישירה והעקיפה, של התייבשות הדלתא המצרית, העתקת בירת הפיליפינים או השבתת החיים הציבוריים בגלי החום שיפקדו את מישור החוף הישראלי.

המעבר לאנרגיה מתחדשת הוא עובדה מוגמרת, בלתי נמנעת, שגם אם תתמהמה בוא תבוא. פוחדים ממזימה סוציאליסטית-אינטרנציונליסטית? אדרבה, קחו את